

νους που αυτά περικλείουν για την ακεραιότητα του εθνικού χώρου.

Η Νεοδημοκρατική εξωτερική πολιτική, που βασίστηκε στη διακριτική και συγκρατημένη αντιμετώπιση του τούρκικου επεκτατισμού, κύρια κάτω από το βάρος δυτικών πιέσεων, δεν ήταν μόνο αναποτελεσματική, αλλά κυριολεκτικά οδήγησε σε αδιέξοδο. Η συνειδητοποίηση αυτού του αδιέξοδου κι από τη μεριά του αστισμού, σε αλληλεξάρτηση με τη γενικότερη τάση χειραφέτησης από τον αμερικάνικο παράγοντα αναδεικνύουν την εξωτερική πολιτική του ΠΑΣΟΚ, ή πιο ακριβολογημένα τους χειρισμούς του Αν. Παπανδρέου, σαν τους πιο αποτελεσματικούς για την προάσπιση των εθνικών δικαιωμάτων. Η συναίνεση —αν όχι η προμυθολόγηση— σ' αυτούς τους χειρισμούς, του προέδρου της Δημοκρατίας είναι ενδεικτική.

Θα κλείσουμε δίνοντας το λόγο στην Ελ. Βλάχου² που είναι ιδιαίτερα διαφωτιστική σ' αυτό το σημείο. Αντιγράφουμε:

«... μερικοί λιγότερο φανατικοί Έλληνες, άρχισαν να διερωτώνται αν το να είσαι παράλογος είναι τόσο κακό, στο κάτω-κάτω, και αν το να είσαι λογικός φέρνει αποτέλεσμα. Δεν υπήρχε αμφιβολία ότι οι προηγούμενες ελληνικές κυβερνήσεις υπό τον Κωνσταντίνο Καραμανλή και τον Γεώργιο Ράλλη, είχαν κάνει ότι μπορούσαν για να φερθούν λογικά. Όχι μόνο λογικές ήταν συχνά κάτω από συνθήκες έντονης προκλήσεως, αλλά και υπομονετικές, συμβιβαστικές και γεμάτες κατανόηση.

Ωστόσο αυτό που μας ανησυχεί δεν είναι ένας μεγάλος πόλεμος ή ο πυρηνικός εφιάλτης, που σκοτεινιάζει τον ορίζοντα. Ξέρουμε πολύ καλά ότι σίγουρα θα εμπλακούμε. Ανησυχούμε γιατί διαβλέπουμε κίνδυνο στον δικό μας ορίζοντα, στα δικά μας νερα, στον δικό μας ουρανό και ανησυχούμε διπλά, επειδή μας λένε να μην ανησυχούμε, να εμπιστευόμαστε τους συμμάχους μας, να μην ενοχλούμε, αλλά να συμπεριφερόμαστε, για το καλό μας, σαν μια μικρή χώρα, σαν μικρό πiónι στη διεθνή σκακιέρα.

Κι ακόμη μας λένε, πως, το να ζητάμε εγγυήσεις ενάντια σ' ένα σύμμαχο, έστω και σ' ένα σαφώς επιθετικό σύμμαχο, είναι σα να ζητάμε το αδύνατο. Τα ανεχτήκαμε όλα αυτά στο παρελθόν. Κι ωστόσο, σήμερα, πολλοί Έλληνες σκέπτονται μήπως η “παράλογη” προσέγγιση του θέματος από τον Ανδρέα Παπανδρέου, ίσως στο τέλος αποδειχθεί πιο αποτελεσματική.»

Δεκέμβρης '81

Σταύρος Λυγερός

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

1. Όρος δανεισμένος από το γερμανο θεωρητικό Γιούργκεν Χάμπερμας.
2. Άρθρο της στους «Τάμεις» του Λονδίνου (30-12-81) αναδημοσιευμένο στην Καθημερινή (31-12-81) με τίτλο: «Το πλεονέκτημα να είσαι επαναστάτης».

Το γάντι

Με την άνοδο του ΠΑΣΟΚ στην κυβέρνηση της χώρας και με τις πρώτες δηλώσεις της κυβέρνησης για ριζοσπαστικές μεταρρυθμίσεις εντάθηκαν στον χώρο της εξωκοινοβουλευτικής αριστερας τα διλήμματα γύρω από τους λόγους ύπαρξης και την μελλοντική πορεία του χώρου αυτού. Μια σειρά αιτήματα, γύρω από τα οποία η εξωκοινοβουλευτική αριστερά μπορούσε να αναπτύξει μιαν αγωνιστικότητα και να διαφορο-

ποιηθεί έτσι απο τους «ρεφορμιστες», αντιμετωπίζονται θετικά απο την κυβέρνηση. Έτσι ορισμένα πολυ σημαντικά στοιχεία της ταυτότητας της εξωκοινοβουλευτικής αριστερας χάνουν την σημασία τους και γι' αυτο όλες αυτες οι ζυμώσεις των τελευταίων εβδομάδων αποβλέπουν στο να διαπιστωθεί, αν καλύπτεται το κενο αυτο, και σε περίπτωση που ναι, ποια νέα στοιχεία θά έπρεπε να ορίζουν απο εδω και μπρος την ταυτότητα της εξωκοινοβουλευτικής αριστερας.

Θα μπορούσε να παραλληλήσει κανεις τη σημερινη αμηχανία της εξωκοινοβουλευτικής αριστερας με την αμηχανία της παραδοσιακης αριστερας μετα την μεταπολίτευση, όπου αυτη στάθηκε ανήμπορη να αντιμετωπίσει ουσιαστικά την ανανεωμένη δεξια του Καραμανλη.

Τα γεγονότα ήρθαν να στηρίζουν την άποψη ότι ο παραλληλισμος αυτος δεν είναι τυχαίος και είναι δυνατος, γιατι μια σειρα αντιλήψεις και πρακτικες της παραδοσιακης αριστερας συνεχίζουν να διαμορφώνουν καθοριστικά μεγάλα τμήματα της εξωκοινοβουλευτικής αριστερας.

Το 1974 η «πεφωτισμένη» δεξια σγκώνοντας τα συνθήματα εθνικη ανεξαρτησία (αποχώρηση απο το στρατιωτικο σκέλος του NATO), δημοκρατία (κοινοβουλευτισμος και όχι δικτατορία, νομιμοποίηση του ΚΚΕ), αξιοκρατία και εκσυγχρονισμος, και συνεχίζοντας την πολιτικη της ανάπτυξης ή καλύτερα ένταξης των μεσοστρωμάτων και τμημάτων της εργατικής τάξης και αγροτίας (που χάραξαν προηγούμενες κυβερνήσεις, κοινοβουλευτικες και μη), σ' ένα καταναλωτικο μοντέλο καθορισμένο απο μια προνομιακη θέση του ελληνικου καπιταλισμου στον παγκόσμιο καταμερισμο εργασίας¹, κατάφερε και κάλυψε σε μεγάλο μέρος το όραμα, που η ΕΑΜογενης αριστερα καλλιέργησε στον ελληνικο λαο², περιορίζοντας την κριτικη της αριστερας αυτης προς την κυβέρνηση γύρω απο το ποσοστο εκπλήρωσης των πιο πάνω στόχων.

Το 1981 το ΠΑΣΟΚ ανεβαίνει στην κυβέρνηση και μιλα για σοσιαλιστικους μετασχηματισμους, κοινωνικοποιήσεις και κοινωνικους ελέγχους, λαϊκη συμμετοχη, αποκέντρωση, αυτοδύναμη ανάπτυξη, πολυδιάστατη πολιτικη κλπ. Φραστικα υπάρχει λοιπον και εδω μια μεγάλη κάλυψη της εξωκοινοβουλευτικής αριστερας, που την οδηγει στο πάγωμα, την αμηχανία και την νέα αναζήτηση. Θα τοποθετηθεί λοιπον η εξωκοινοβουλευτικη αριστερα απέναντι στην κυβέρνηση, όπως τοποθετήθηκε η παραδοσιακη αριστερα απέναντι στην «πεφωτισμένη» δεξια, κριτικάροντας δηλαδη το ΠΑΣΟΚ, όταν ξεφεύγει απο τα «δεδηλωμένα» ή όταν αυτο δεν προχωρει την αλλαγη σε βάθος;

Αναφέρθηκε ήδη ότι η πολιτικη της οικονομικης ανάπτυξης και ένταξης των λαϊκών τμημάτων σ' ένα καταναλωτικο μοντέλο ανάπτυξε ένα μικροαστικο ρεφορμισμο στις μάζες, που αντανakλάστηκε και εκφράστηκε και απο την παραδοσιακη αριστερα. Χαρακτηριστικο του λαϊκου κινήματος γίνεται λοιπον ο εγκλωβισμος του στην μεσοστρωματικη ιδεολογία, που φαίνεται ιδιαίτερα και στις μέρες μας.

Το ΠΑΣΟΚ ανέβηκε στην κυβέρνηση αντλώντας ψήφους όχι μέσα απο ένα επαναστατικο ρεύμα αλλα μέσα απο το μικροαστικο ρεφορμισμο των μαζών. Παράλληλα, πρέπει να παιζει και το χαρτι του αστισμου σε μιαν εποχη, που τα περιθώρια καλυτέρεψης της θέσης της Ελλάδας στον παγκόσμιο καταμερισμο εργασίας περιορίζονται καθώς οξύνονται οι διεθνεις αντιθέσεις. Το κόστος, που απέφερε η εκσυγχρονιστικη πολιτικη στη Ν.Δ., ήταν μεγάλο επειδη αυτη ήρθε σε σύγκρουση με τη λογικη του νεοδημοκράτη ψηφοφόρου. Το ΠΑΣΟΚ απο ένα σημείο και μετα εξασφάλιζε πλατύτερη

λαϊκή συναίνεση για το εκσυγχρονιστικό πρόγραμμα του αστισμού, το οποίο συνεχίζει να προτείνει στις μάζες την συμμετοχή τους (όχι βέβαια στην εξουσία!) σ' ένα καταναλωτικό μοντέλο, που θα είναι τόσο καλύτερο, όσο καλύτερα το ΠΑΣΟΚ θα μπορέσει να διαπραγματευτεί την θέση του ελληνικού καπιταλισμού στον παγκόσμιο καταμερισμό εργασίας.

Αυτο καθορίζει κυρίарχα και το πρόγραμμα εκσυγχρονισμού του: Πολυδιάστατη εξωτερική πολιτική, «λάδωμα» της κρατικής μηχανής, ώστε να ανεβεί η αποδοτικότητα της, και πολιτική λαϊκής συναίνεσης με μέτρα για τους μικρομεσαίους και μη προνομιούχους (αγρότες, εργαζομένους κλπ). Τα μέτρα αυτά δεν είναι μόνο οικονομικά. Αποσκοπούν ιδιαίτερα και στην δημιουργία φορέων εκπροσώπησης ενταγμένων στα πλαίσια της κρατικής μηχανής (τοπική αυτοδιοίκηση, αγροτικο συνεταιρισμοί κλπ) για μια πλατύτερη συναίνεση και βέβαια καλύτερο έλεγχο, ώστε να μπλοκαριστεί κάθε διαδικασία αυτοοργάνωσης των μαζών γύρω από συγκεκριμένα προβλήματα. Υπενθυμίζουμε ότι σ' όλες τις μητροπολιτικές χώρες ο καπιταλισμός θέσπισε μορφές εκπροσώπησης και οργάνωσης των μαζών προλαβαίνοντας έτσι την ηγεμόνευση κάποιας μη καπιταλιστικής λογικής. Όσον αφορά την μακροπρόθεσμη στρατηγική ανάπτυξη, τα περιθώρια μέσα στα πλαίσια του παγκόσμιου καταμερισμού της εργασίας είναι τόσο στενά, ώστε ο καθορισμός στρατηγικών στόχων, να γίνεται δύσκολος, αν όχι αδύνατος. Φαίνεται ότι, κύρια μόνο το εφοπλιστικό κεφάλαιο θάχει τις δυνατότητες να επιζήσει εκεί.

Μ' ένα τέτοιο πρόγραμμα και μέσα σε μια τέτοια συγκυρία ευπαθών και δυσμενών εσωτερικών ισορροπιών και παγκόσμια δυσμενών οικονομικών και πολιτικών (Τουρκία, ΝΑΤΟ) συνθηκών, κάθε σκέψη για μέτρα «σοσιαλιστικού» περιεχομένου είναι δυνατή μόνο στο επίπεδο της φαντασίας. Αν η κριτική της εξωκοινοβουλευτικής αριστερας προς την κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ είναι στην βάση του τι έγινε και τι δεν έγινε και πόσο έγινε απο τις εξαγγελίες, τότε σημαίνει ότι δεν ξεπεράστηκε η λογική των εξαγγελιών του ΠΑΣΟΚ. Και όχι μόνο του ΠΑΣΟΚ αλλά και της παραδοσιακής αριστερας, που όπως είδαμε, είναι η ίδια η αστική λογική. Ο δρόμος, που βγάζει απο την λογική αυτή δεν είναι ούτε κάποια ανανέωση (όταν κάτι σαραβαλιάσει δεν ανανεώνεται) ούτε ένας μεγαλύτερος ριζοσπαστισμός απο αυτον του ΠΑΣΟΚ. Η μόνη διέξοδος είναι η ρήξη με την αστική λογική της εξωκοινοβουλευτικής αριστερας, η ρήξη με τις αστικές αντιλήψεις στον χώρο της, η ρήξη με την αστική σκέψη, που εισέβαλε στην αριστερα χρόνια τώρα, στη θεωρία της και την πραχτική της.

Το ΠΑΣΟΚ με το «σοσιαλισμο» του μας έδωσε την ευκαιρία να αναρωτηθούμε πάλι, τι επιτέλους είναι αυτή η κοινωνία που θέλουμε, και να φέρουμε το όραμά της μπροστα μας. Απο την άλλη μερια είδαμε πάλι, πως η αστική σκέψη μπορεί να καπηλευτεί και να ενσωματώσει τέτοια οράματα, όταν δεν την έχουμε εντοπισμένη σαν σύστημα κοσμοαντίληψης σ' όλα τα επίπεδα της ζωής: την οικονομία, πολιτική, εργασία, τέχνη, εκπαίδευση, τεχνολογία, επιστήμη, ανθρώπινες σχέσεις κλπ. Τέλος να μη ξεχνάμε ότι η κρίση της αριστερας δεν είναι τίποτα άλλο παρα κρίση της αστικής λογικής της αριστερας σε μια εποχή κρίσης όλων των αστικών αξιών.

Έτσι το πρόβλημα που έμπαινε ανέκαθεν βέβαια γενικά και που σήμερα μπαίνει απο την άνοδο του ΠΑΣΟΚ στην κυβέρνηση συγκεκριμένα, είναι ένα πρόβλημα πολυ πιο βαθυ απ' ότι μια ποσοτική αναμέτρηση (αφου εδώ η εξωκοινοβουλευτική αριστερα θα είναι στα σίγουρα η χαμένη). Είναι πρόβλημα βαθιας αμφισβήτησης του αστισμού

και κοινής πάλης για την προώθηση μιας νέας εκδοχής σ' όλα τα επίπεδα της ζωής. Είναι πρόβλημα επαναστατικής θεωρίας και πρακτικής. Είναι το βαρύτερο γάντι, που μόνο μια επαναστατική αριστερά θα μπορούσε να σηκώσει.

Στάθης Σωτηρίου

1. Βλ. Σ. Ελευθερίου: «Ο Ελληνικός καπιταλισμός: προβλήματα και διλήμματα» Τετράδιο 2-3 Φθινόπωρο '81.
2. Βλ. Σ. Σωτηρίου: «Προσεγγίσεις σχετικά με το σημερινό κίνημα αμφισβήτησης» Τετράδιο 2-3 Φθινόπωρο '81.

Ν.Δ.: στην αντιπολίτευση για ανάρρωση;

Η μετατόπιση της Ν.Δ. από την κυβέρνηση στην αντιπολίτευση, μεταξύ των άλλων, αναζωπύρωσε τη συζήτηση για τις μεταλλαγές της ιδεολογικοπολιτικής της φυσιογνωμίας. Πολλοί είναι αυτοί που κάνουν τη διάκριση ανάμεσα στην πρώτη φάση της Ν.Δ., όπου παρατηρήθηκε μια σχετικά τολμηρή απόπειρα εκσυγχρονισμού και στη δεύτερη, όπου οι εκσυγχρονιστικές τάσεις μπήκαν σε κρίση. Πολλοί ακόμα συνδέουν την πρώτη φάση με τον αρχηγικό ρόλο του κ. Καραμανλή στο κόμμα και την επιβολή των πολιτικών του επιλογών, ενώ τη δεύτερη, με την αποχώρησή του και τη ροπή συντηρητικοποίησης που αποδεσμεύτηκε.

Η πρώτη διάκριση σαν διαπίστωση είναι αναντίρρητα σωστή. Η ερμηνεία όμως που δίνεται θεωρούμε πως είναι μόνο η μια πλευρά της αλήθειας.

Η διάρθρωση των κρατικών μηχανισμών στην Ελλάδα παρουσιάζει χρόνια προβλήματα δυσκαμψίας. Αυτό που ονομάζεται «κράτος της δεξιάς», από τον τρόπο δόμησής του λειτουργεί ανασταλτικά, αν όχι υπονομευτικά, ακόμα και στις προσπάθειες πρόωξης της Νεοδημοκρατικής εκσυγχρονιστικής στρατηγικής. Προς την ίδια κατεύθυνση λειτουργεί και το σύστημα των κοινωνικοταξικών συμμαχιών που στήριζε τη δεξιά, όσο κι αν μεταδικτατορικά παρατηρήθηκαν αξιοσημείωτες ανακατατάξεις. Μέσα σ' αυτές τις συνθήκες δεν είναι παράδοξο λοιπόν, που ορισμένες αναγκαίες μεταρρυθμίσεις απόκτησαν ριζοσπαστικό περιεχόμενο, ανατρέποντας ισορροπίες που συναρθρώνουν το πλαίσιο κυριαρχίας της δεξιάς.

Η νοσηρότητα που χαρακτήριζε τη διακυβέρνηση της Ν.Δ. (ρουσφέτι, προνόμιο, διαφθορά) δεν ήταν μόνο ζήτημα ηθικής τάξης, κατάλυσης δηλαδή της αρχής της αξιοκρατίας. Ούτε μόνο ζήτημα πολιτικών συνεπειών απ' αυτή την κατάσταση, διάλυση δηλαδή της εμπιστοσύνης των πολιτών στο «κράτος δικαίου». Ήταν επίσης ζήτημα υπονόμησης της ίδιας της κυβερνητικής πολιτικής. Η αυτοϋπονόμευση προκύπτει σαν αποτέλεσμα της αντιφατικής προσπάθειας να ανταποκριθούν ταυτόχρονα και στις ανάγκες μιας συγκροτημένης εκσυγχρονιστικής στρατηγικής, αλλά και στις ανάγκες διατήρησης της εκλογικής τους πελατείας και γενικότερα των ερεισμάτων τους.

Αυτός είναι ο λόγος που η εκσυγχρονιστική εκδοχή της Ν.Δ. είτε με τον κ. Καρα-